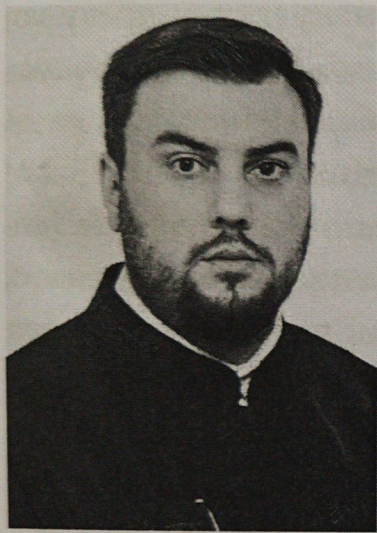


ДА СЕ БИДЕ ПРАВОСЛАВЕН. МОРАЛНИ ПАРАМЕТРИ ЗА ОФОРМУВАЊЕ НА ПРАВОСЛАВНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО ХРИСТОВАТА ЦРКВА.

Несомнено, специфичноста на темата која е во фокусот, уште од самиот почеток го навестува задолжителното прецизирање на тоа што подразбираме под оформување на православниот идентитет, што значи да се биде православен, што точно претставува Христовата Православна Црква и на кој начин се аплицираат моралните параметри кога станува збор за оформувањето, правилниот духовен раст и растеж на личноста во онтолошка смисла. За овој потфат, кој во ниеден момент



д-р Стефан Гоговски

не дозволува простор за семантизам и претпоставки, туку напротив, нè води кон правилно усмерување на анализата сè со цел обелоденување на еклисиолошката вистина, поткована со факти, на начин што акцентот во голем дел е ставен на црковната историја, којшто преку една логично-систематска методологија овозможува долж истражувањето да се анализираат правилно сите скалила на развој на Православната Црква, односно начинот на организирање и сплотеноста низ вековите на Телото Христово на Неговата Невеста – христијаните. Исто така, се чувствува потреба да се објасни уште на самиот почеток за потребата од аплицирање на неколку термилошки дистинкции, или потточно дефиниции со

кои православната теологија го појаснува терминот православие, сè со цел истите да послужат за точно разбирање на суштината на темата која е во фокусот. Всушност, интер-конекцијата на православната теологија со духовниот светотаински живот му дава конкретен правец и смисла на сето она за коешто личноста тежнее, односно препознавањето на Вистината која е Христос, Живиот Бог и Непресушен Извор на Врховното Добро – *Summum Magnum* (*hyperagathos*), коешто Самиот е. Па затоа, присутните термилошки дефиниции во продолжение се повеќе од потребни за осознавање на суштината на православниот свет, култура и идентитет, елементи од православниот соборен и евангелски карактер, коишто пребиваат во постојана синергија и континуитет низ вековите до денес. Всушност, најголемата грижа на Црквата од секогаш е да се задржи токму чистината на апостолската оставштина на верата, во духот на Божјото откровение и христијанска традиција, без разлика во кој период и епоха се наоѓаат нејзините верни чеда¹.

¹ Сп. Pavel Evdokimov, *L'Ortodossia*, Bologna, EDB 1965, 108.

Да се биде православен. Морални параметри за оформувањето на православниот идентитет во христовата Црква

Православната Црква како заедница на верни, подигната на апостолски темели преку директно учество, односно посредништво на Светиот Дух, преку коешто посредништво се излива неизмерната благодат за човечкиот род дарувана од Господ Исус Христос, прави Црквата да претставува за христијаните Негов свет дом и пребивалиште на Земјата, та преку неа, оние што во Христа се облекуваат, со Христа да се соединат, во Неа да пребиваат, растат, созреваат, и преку Неа молитвено да се стремат кон спасение, за да можат, во претстојниот есхатон, да се удостојат да ја допрат и станат едно со Небесната Црква во блажениот и вечен живот, во постојана близина до Својот Создател. Од историска гледна точка, анализирајќи го настанот на Светата Педесетница, дефиниран како настан од огромна важност за сите христијани (πεντηκοστή [ἡμέρα] – педесеттиот [ден]), кога Господ Исус Христос го испраќа Светиот Дух врз Апостолите и мисијата за сеопшто спасение на Христовата Црква започнува², настан којшто нѝ говори токму за основањето, Нејзината сотириолошка цел и суштина на постоење до денес, настан преку кој се допира реалноста за формирањето на Црквата воопшто, којшто започнува со собирот на една мала заедница на дотогаш обични рибари коишто Исус од Назарет, Месијата на Израилот ги остава да Му ги пасат овците (сп. Јн. 21, 15-19) по Неговото Вознесение и спасително дело, правејќи ги воедно ловци на луѓе (сп. Мт. 4, 19) и обдарувајќи ги со многубројни дарови за сеопшта полза на човештвото, потточно за оние кои во Него ќе поверуваат, токму по тој настан, роденденот на Црквата се вкоренува длабоко во сржта на човечката историско-епохална ниша, настанувајќи притоа причина за започнување потполно нова страница која радикално ѝ го променува правецот на рационалната оска на човековата смисла на постоење. Всушност, Божјото откровение во православната теологија се однесува на слободниот акт на Беспочетниот и Несоздаден Бог, акт со којшто Бог се открива на создадениот од Него свет, посебно во историската ниша на Својот избран народ и живот, акт запечатен со Неговата смрт, Воскресение и Вознесение³. Божјото откровение со други зборови ја претставува изобилната и предвечна љубов на Бога којашто Самиот е за светот и човекот, чијашто човекова предодреденост од моментот на создавањето на светот е токму завземањето активно учество преку Воскреснатиот Христос и Неговата Црква во Божјата слава. Видено на тој начин, Откровението испраќа јасна покана до светот да одговори на Божјата љубов, да ја разбере повисоката цел на сопственото постоење соединувајќи се со Него, и на тој начин, водејќи се според Неговите учења, да ја поткваси земјата со добри дела за душевно спасение. Сето погоре наведено ја обелоденува вистината на Божјата волја којашто Божјото откровение ја содржи во себе, а таа е боголикото човечко создание

2 Сп. Stanley S. Harakas, *The Orthodox Church. 455 questions and answers*, Minneapolis Minnesota, Light & Life Publishing Company, 1987, 64.

3 Сп. Emmanuel Clapsis, "Tradition, an orthodox-ecumenical view", in *Ecumenism and hermeneutics*, Anton W. J. Houtepen (ed.), Utrecht, 1995, 51-84, овде 54.

да се врати онаму каде што било кога Бог го создал⁴.

Веднаш по Светата Педесетница, црковната историја забележува покрстување на околу три илјади луѓе присутни во моментот на слегувањето на Светиот Дух врз Светите Апостоли во Ерусалим, односно го забележува основањето на првата христијанска заедница воопшто во светот. Од тука, мисионерското дело на Апостолите се распространува низ краиштата на земјата, дело коешто сите Апостоли, освен Светиот Јован Богослов, нивната верност и припадност кон Христа ќе ја запечатат со маченичка смрт⁵, во слава на Бога и Светата Црква Христова. Нивното дело е доказателство за непоколебливоста во верата, како и урнек за мнозина кои го оддаваат маченички својот живот по нив, но и директна причина за обзнанување на Зборот Божји насекаде, дело кое јасно ги поставува темелите на Православната Црква, го заживува Православието низ световната мапа и истото свети постојано како јарко светило на надеж низ сите епохи, подеми и падови на човештвото.

Токму по примерот на Својот Спасител, историјата ја потврдува голготата долж патот на мисионерството извршено од страна на Светите Апостоли, како и битисувањето на православните во сопствената заедница, посебно на територијата на тогашната Римска Империја. Да се биде христијанин во првите векови од нашата епоха не било воопшто едноставно, туку напротив мачно и со трнливи венци. Христијаните се жестоко гонети сè до третиот век, односно сè до Миланскиот Едикт издаден во 313 година, кога римскиот император Константин Велики става крај на една крвава ера⁶. До тој клучен момент, првите христијани се сметани за директни противници на општоприфатената многубожечко-римска религиозна практика, па затоа ја исповедаат својата вера во тајност, состанувајќи се во сопствените домови, а по 250 година веќе јасно дефинираните куќи за молитва, таканаречените *domus ecclesiae* – домус еклезији, во кои, покрај извршувањето на духовните потреби, се користеле и за социјални и мисиолошко-просветни цели. Несомнено, уште од самиот почеток на раѓањето на Црквата, како белег во себе го носи заедничарењето во и за Својот Младоженец. Тој белег е всушност круцијален кога станува збор за оформувањето на православниот идентитет и карактер. Следствено на ова, Јанарас образложува велејќи:

Уште од првите моменти на своето историско постоење Црквата знае дека нејзиното единство не е само плод на идеолошката сродност или, пак, истото е исход на нејзиното устројство. Првите христијански заедници во историјата не се појавуваат како некаква идеолошко движење, ниту како некаква нова религиска институција на еден религиски живот. Терминот што во себе го содржи социолошко-историскиот, но и суштинскиот идентитет на првите христијански заедници,

⁴ Сп. Ратомир Грозданоски, Тајните за Библијата, Скопје, Графо Ден, 2014, 21.

⁵ Митрополит Дебарско-кичевски и администратор Австралиско-сиднејски, г. Тимотеј, Беседа на Томина недела,

[website] 05.05.2019, <http://dke.org.mk/index.php/3174-2019-05-05-09-59-45> (accessed 25 July 2020).

⁶ Сп. John Meyendorff, Byzantine theology. Historical trends and doctrinal themes, New York, Fordham University Press, 1974, 1-4.

е грчкиот збор *Ἐκκλησία* (Екклесија). Овој израз, пред сè, означува собрание, собир, го означува првичниот акт на заедницата и единството на луѓето. Црквата е резултат на заедницата, односно на конкретниот начин на човечкото заедничарење. Ваквиот начин единството на луѓето динамички го реализира, не како конвенцијално заедничко живеење, или како резултат на идеолошките или животните околности, туку како егзистенцијален факт: единството се реализира како онтолошка човечка вистина, односно како природен и вистински начин на човечкото постоење⁷.

Малку пред, но појасно по Миланскиот Едикт, вероисповеданието на оние што во Христа се крстиле се обзнанува слободно и јавно, и истото станува предмет на посилна организираност во смисла на хиерархиското раководење на локалните црковни заедници на чело со епископите, подоцна свештениците и ѓаконите, секако во духот на братољубието со останатите црковни заедници основани од Апостолите и нивните ученици. Подоцна, со седумте Вселенски Собори⁸ се утврдуваат и догмите⁹, каноните¹⁰, односно правилното учење и вероисповедање на православната вера.

7 Христо Јанарас, Вистината и единството на Црквата, Охрид, Канео, 2011, 16-17.

8 Редоследот на седумте Вселенските собори е следен:

- Прв Вселенски Собор одржан во Никеја 325 година – донесени се 20 канони, како и првата верзија на Символот на верата. Причината за свикнувањето на Соборот е аријанството, односно аријанската ерес.
- Втор Вселенски Собор, познат како Прв Константинополски, одржан во 381 година – акцентот е ставен на точното дефинирање на Символот на верата, но на овој собор се појавуваат за прв пат и прашања од догматски и христолошки карактер, како и дебати околу термините *homoousios*, *Logos*, *physys*, *oysia*, реципрочниот однос на Светата Троица итн.
- Трет Вселенски Собор одржан во Ефес 431 година – продолжена е дебатата околу погоренаведените термини, отворајќи притоа дебати за нови како на пример за *Theotokos*, односно за нетленото зачнување на Пресвета Богородица и рожбата на Логосот Божји. Овде триумфира антиохиската христологија, додека се води жестока борба против несторијанците.
- Четврт Халкедонски Вселенски Собор одржан во 451 година – забележано е учество на 330 епископи и 38 емисари; востановени се 27 канони од областа на еклисиолошката јурисдикција, како и унифицирано дефинирање на верата, поточно утврдување на правилно вероисповедание за начинот на којшто се присутни двете природи во Христа – човечката и божествената.
- Петтиот Вселенски Собор познат како Втор Константинополски одржан во 553 година – се забележува борбата и осудата против оригенистите и монофизитите; на овој собор присутна е и религиозната политика на императорот Јустинијан Први (*Flavius Petrus Sabbatus Justinianus Prima*, император на Византија од 527 до 565 година), која се движи во правец на обединување, односно реконструирање на сеопштото црковното единство.
- Трет Константинополски Собор одржан во 680 година – Трулски Собор одржан во 692 година, така наречен Петтошести Собор кој всушност е епископско собрание (собир) во синодална форма со цел продолжување на Третиот Константинополски (шести) Собор. На овој собор востановени се 102 канони; мноштво од нив се однесуваат на морални прашања од различен карактер.
- Седми Вселенски Собор познат како Втор Никејски собор одржан во 787 година – досега сметан за последен Вселенски Собор во Православието. Востановени се 22 канони кои се однесуваат на еклисиолошката дисциплина; се забележува дискусијата и победата против иконоборството кое траело повеќе од 120 години. За повеќе информации сп. *Bucci O. – Pierantonio Piatti (ed.), Storia dei Concili Ecumenici: Attori, canoni, eredità, Roma, Città Nuova, 2014, 77-155.*

9 Повеќе за догмите сп. Б. Грамбозов, Генеа на православната догма, [website], 2017, <http://www.pppe.mk/2017/geneza-na-pravoslavnata-dogma-m-r-borch/> (accessed 1 August 2020).

10 Терминот канон, како што е општо познато, во прва истанца означува инструмент (стап, трска) за мерење предмети или растојанија. Ова прво значење останува да постои до денес, но сепак претрпува измени бивајќи предмет на културно-историски варијации во терминолошката јазична конструкција на секоја од јазичните групи посебно. Во втора истанца, во современото православие, со терминот канон се означуваат нормите, правилата и

Сепак, главната причина за свикнување на Соборите не било толку утврдувањето на верата, колку што е нејзината одбрана од нападите на еретичките движења и нивните религиозни застранувања. Благодарение на првите големи богомислителите на Црквата, Светите Отци на Православието, параметрите на вистинското вероисповедање на верата во Господа Исуса Христа се јасно дефинирани до денес. Всушност, акцијата на еретиците, ја предизвикала реакцијата на Отците. Не навлегувајќи поподробно во детали околу сиот тој период, којшто период опфаќа скоро половина илјадалетие, сепак пожелно е да се посочи дека единственото оружје кое светите Отци на Црквата го поседувале е токму нивната ревност за верата, но и излиената врз нив изобилна благодат од Светиот Дух, манифестирана преку остроумието и сплотеноста во донесувањето унифицирани решенија за начинот на постоењето на Црквата, Нејзиното хиерархиско утврдување преку Светите Канони и одбраната против еретичките учења, движења и дејствувања, со јасно дефинирани параметри против искривоколчувањето на вистината на Православието.

Од тука произлегува всушност и сето она што термиолошки го дефинира нејзиниот еклисиолошки православен идентитет. Она што е потребно да се разграничи уште на самиот почеток кога станува збор за православниот идентитет е следново. Имено, идентитетот на Православната Екумена од најстари времиња е колоритно-етнички разновиден, но она што го обликува и детерминира соборниот идентитет на Православните е токму интимната врска меѓу верата и традицијата, засновани на Светото Писмо и Предание, во духот на братољубието и заедничарењето со ближниот. Тоа значи дека секој народ, на локален план, во својата Црква го исповеда Бога – Света Троица, без притоа неговата националност да предначи. Православниот идентитет е евхаристичко-догматски, а не национално-етнички. Всушност, историјата е таа преку која согледуваме дека соборноста е присутна уште од основањето на Црквата, на начин што го обликува и дефинира православниот идентитет, започнувајќи од мисионерско-спасоносното дело на Светите Апостоли и основањето на првите мали, но значајни христијански заедници кај мноштво народи, идентитет кој подоцна е потврден од соборноста на Вселенските собори, идентитет кој пребива сè до денес во Црквата, а се карактеризира преку евхаристичкото взаемно општење на помесните Цркви помеѓу себе. Тоа значи дека етничката припадност на секој еден христијанин, односно неговата народност е второстепена, или, со други зборови, не суштествува кога станува збор за оформувањето на православниот идентитет и еклисиолошката припадност на верните во Христа, без разлика на кој етникум припаѓаат. По зборовите на Светиот Апостол Павле во посланието до

стандардите со коишто се регулираат различните аспекти на животот на Црквата, без оглед на црковната власт што ги издава, додека по свети или свештени канони, се подразбира збир или сет на правила од максимален авторитет, збир којшто ги опфаќа таканаречените апостолски канони, одлуките на Вселенските Собори и каноните на локалните собори кои подоцна се прифатени или отфрлени од страна на Вселенските Собори. За повеќе на локалните собори кои подоцна се прифатени или отфрлени од страна на Вселенските Собори. За повеќе информации околу дефинирањето на терминот канон сп. Basilio Petrà, *Tra cielo e terra: Introduzione alla teologia morale ortodossa contemporanea*, Bologna, EDB, 1991, 67.

Да се биде православен. Морални параметри за оформувањето на православиот идентитет во христовата Црква

Галатјаните, каде што вели: „нема веќе ни Јудејци, ни Елини, ни роб ни слободен; нема машки пол, ни женски; зашто сите вие сте едно во Христа Исуса“ (Гал. 3,28), во Христовата Православна Црква сите се Христови, односно христовиот идентитет примен со Светото Крштење, а запечатен со вероисповеданието преку светотаинскиот живот, е единствениот идентитет којшто постои за православиот во верата.

Систематскиот пристап во анализирањето на православиот идентитет нè доведува до прагот на термиолошката дефиниција за терминот православие – *ορθόδοξη*, кој доаѓа од грчкиот лексикон, и е составен од два збора: *прав/право/точно/коректно* – од грчки *ορθό* и *слава/верување* – *δοξα*, а доколку се подреди родовно, во м. род е *ορθόδοξος* – православен, во ж. род *ορθόδοξη* – православна и во среден род *ορθόδοξο* – православно. Всушност, терминот православие значи права, коректна или точна вера, односно право-верување¹¹. За ваквото тврдење постојат повеќе извори, но како еден од нив кој е повеќе од доволен, го издвојуваме образложението на првиот православен биоетичар о. Стенли Харакас¹², кое гласи:

*Нашето Православие е во прва истанца точна, коректна вера. Зборот *orthon* на грчки значи коректно, или правилно. Додека од друга страна, зборот *doxa*, има две значења. Првото значи верување, имање верба. Православната Црква смета дека го задржала правилното разбирање, вистинитоста и точноста за учењето Христово и она на светите апостоли во своето дваесет и едно вековно постоење. Да се биде православен е да се споделува и шири во неизменетост Вистината која е Христос, вистината за светот, човекот и спасението. Сепак, терминот православие има и друго значење. Грчкиот збор *doxa* во исто време значи обожување. Нашата Црква се гледа себеси како вистинската Црква која го почитува, уважува и обожува Бога. Овие две значења на зборот *doxa* јасно се во ко-релација. Вистинското обожување и вистинската вера се преплетуваат и се збогатуваат едно со друго. Личноста која е вистински православен христијанин многу добро знае дека верата без израз на обожение е мртва. Исто онака како што е мртво обожувањето без да се верува. Нашиот Господ нè учи дека потребно е нашето обожување да е во Духот и во Вистината. „Бог е дух, и оние што му се поклонуваат, треба да се поклонуваат во дух и вистина“ (Јн. 4, 24)¹³.*

Токму погоре наведеното ја отсликува реалноста на православиот идентитет, односно суштинското православно единство излегува на виделина преку неговото соборно манифестирање при обожувањето, уважувањето и правилното верување во Троичниот Бог според апостолските и светоотечки учења, правила и

11 Сп. Perry T. Hamalis, "Eastern Orthodox Ethics", in The International Encyclopedia of Ethics, Hugh La Follette (ed.), New Jersey, Blackwell Publishing Ltd., 2013, 1525-1535, овде 1526.

12 Повеќе информации за Стенли Харакас види Стефан Гоговски, "Стенли Самуел Харакас, почетоците на православиот биоетика", во Годишен Зборник, Православен богословски факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје 23-24 (2017-2018), 115-127; Stefan Gogovski, God-likeness. L'approccio sacramentale nell'unione fra Dio e l'essere umano. Teologia morale ortodossa di Stanley. S. Harakas, Roma, Accademia Alfonsiana, 2019.

13 Stanley S. Harakas, Contemporary moral issues facing the Orthodox Christian, Minneapolis Minnesota, Light & Life Publishing Company, 2015, 8.

норми. Православната Црква исповеда дека Светиот Дух делувал и зборувал низ историјата, боговдахнувајќи ги мноштвото автори на Светото Писмо, појавувајќи се на пророците благовесници за доаѓањето на Месијата и Спасител Господ Исус Христос уште пред постоењето на Светите Книги на Новиот Завет, односно Светото Писмо како што го познаваме денес¹⁴, како и излиената благодат на Духот Свет врз пренесувачите на Светото Предание. Светиот Дух ја продолжува својата присутност и денес преку Христовата Црква, начелно преку црковниот клир и нејзините архијереи – клучните посредници кога станува збор за одржување на единството меѓу Нејзините членови, односно водачите на Христовата паства врз коишто пребива Неговата благодат, како и апостолскиот благослов. Тоа значи дека без посредништвото на Светиот Дух, вршењето на востановените Свети Тајни на Црквата не би имале смисла, ниту пак, би биле целосни во еклисиолошко-сотериолошката мисија и дејствување.

Преку постојаното осветување на човештвото, од страна на Светиот Дух, православните христијани растат во духот на братољубието, сплотено исповедајќи ја православната вера во Троичниот Бог земајќи активно учество на Светата и Божествена Литургија, причестувајќи се со Крвта и Телото Христови. На тој начин го манифестираат својот христолошко-агапичен карактер и евхаристично-соборен идентитет на светот, во секоја епоха на постоењето.

Секако, начинот на живот на секој еден православен христијанин се води според моралните параметри на Христовата Црква, кои се дел од православното етичко учење. Па затоа, пожелно е да се обзнани во продолжение една од дефинициите за тоа што точно претставува православната христијанска етика:

Христијанската етика е по себе уникатна етика по тоа што во себе содржи божествена валидност и се занимава со проучување на целокупниот морал, влучително и Природниот Закон заедно со сите етички вредности, како апсолутни, така и релативни, коишто би можеле да не бидат достапни на етички чувствителните не-христијани, на оној начин како кај присутно развиената етичка димензија во Светата Божествено-човечка природа на Христос, и кај оние жени и мажи на кои Христос е урнек за оддание на сопствениот живот – светителите¹⁵.

Според православната морална теологија, нашиот раст како човечки битија е моделиран преку богочовечката реалност која е Христос. Токму затоа, секое дејствие на Црквата, целосната мисиолошко-пастирска дејност и дејствување е христоцентрично. Одговорот на спасителното дело Христово на достоинствен начин од страна на Црквата Христова и Нејзините верни чеда е она што го доближува човечкото создание до обожувањето на својот онтолошки етос. Тоа значи морално

¹⁴ Сп. Stanley S. Harakas, *The Orthodox Church. 455 questions and answers*, Minneapolis Minnesota, Light & Life Publishing Company, 1987, 27; Радомир Гроздановски, *Тајните за Библијата*, Скопје, Графо Ден, 2014, 34.

¹⁵ Christos Androutsos, *Systema ethikes*, Athens, Basil Regopoulos, 1964, 22.

дејствување на православиот христијанин според длабоката вера во Логосот Божји, како и правилно дејствување во животот според нормите на православиот доктрина, потоа донесувањето одлуки според зрелата онтолошка совест, но и превземањето конкретни чекори преку дадената му слобода и богоуподобеното му достоинство во и за секоја животна ситуација.

Во практичната сфера, првото ниво на дејствување на православиот етика е служењето со апофатичко-етичкиот пристап. На пример, многу е полесно да се осознае јасно целта на разграничувањето на доброто, припадното и достоиното, од она што е лошо, зло и неморално, само раководејќи и служејќи се со Декалогот – десетте Божји Заповеди¹⁶. Етосот на христијанскиот живот се заснова на верата во Бога. Токму затоа, верата е двигател низ процесот на онтолошката трансформација на личноста, а етичкото учење е повеќе од потребно за правилно изградување на човековото создание во личност. Да се спознаат христијанските доблести и да се дејствува морално во еклисиолошко-евхаристичен контекст, значи да се вкуси плодот на богоискупителното и спасоносно дело на Христа, кое нè води кон себе-реализирање, духовно исполнување, обожување, станување учесници во Божјата природа (сп. 2 Пет. 1, 4), односно постанување налик образот и подобие на Божјо според кое сме создадени.

Сето погоре наведено, нè доведува пред прагот на првиот од моралните параметри, а тоа е токму верата во Троицниот Бог и Неговите заповеди, затоа што православиот вистина којашто се однесува на Светото Троиство, ги содржи во себе нормативните дејствувања на целокупната православна етика¹⁷. Со други зборови, верата е таа околу која се формираат моралните параметри. Во Стариот завет, верата е претходена од Законот, во исчекување на верата¹⁸, но додека Законот е казнен и обвинувачки (сп. Рим. 5, 13), Христос е Он Којшто нуди живот (сп. Јв. 10, 10). Преку избраниот еврејски народ Божји и рацете Мојсеови, нормите за правилен духовен живот етапно сè подлабоко се вкоренуваат во свеста на луѓето и токму затоа Декалогот – Десетте Заповеди (сп. Исх. 34, 28), е сметан од Црквата како аголниот камен на моралното дејствување и патот кон духовниот живот. Кај Мантзаридис се согледува една забелешка околу Законот во Стариот завет, кој сам по себе не се смета за негативен, но како што пишува Св. Ап. Павле, Законот е свет и заповедта света, оправдлива и добра, злочесен е гревот којшто живее во човекот (сп. Рим. 7, 12-17). Иако Законот е свет, Мантзаридис јасно забележува дека тој не бил во можност да даде Дух на живот, туку едноставно преку Него се согледува

16 Сп. Stanley S. Harakas, "Greek Orthodox ethics and Western ethics", in *The Journal of Ecumenical Studies* 10/4 (1973) 728-751, овде 750.

17 Сп. Stanley S. Harakas, "An Orthodox theology of development: Justice and participation from the theological and humanitarian points of view. Christology, pneumatology and ecclesiology", in *Θεολογία* 54/4 (1983) 7-47, овде 11.

18 Светиот апостол Павле во своето послание до Галатјаните пишува: „Пред да дојде верата, ние бевме под стража на Законот, заклучени за верата која требаше да се открие. И така, Законот беше за нас воспитувач да нè доведе до Христос, за да бидеме оправдани преку верата“ (Гал. 3, 23-25).

волјата на Бога, која изискува сообразност на човекот со Него¹⁹. Во овој контекст, сè што станало во Стариот Завет а се однесува на Законот, е всушност неговото исполнување во Христа (сп. Мт. 5, 17). Дадениот Закон во служба на Словото Божјо, ја пронаоѓа својата полнота во Вочовеченото Слово Божјо. На тој начин, човекот не е повеќе повикан на запазување на Законот Божји, колку што е повикан да создаде една личносна врска преку евхаристичното соединување со Него²⁰. Овде појдува, односно се надоврзува вториот од моралните параметри, виден во димензијата на моралното правилно дејствување (ὀρθοπραξία), водејќи се според љубовта кон Бога и ближните. Преку моралното дејствување²¹, се вкоренува и принципот на етичкото морално расудување, односно етичкиот порив. Етичкиот порив е дефиниран кај Харакас како универзалната тенденција да се согледуваат настаните кои нè опкружуваат и истите да се сместуваат во етички категории, поделувајќи ги на добри и зли, праведни и неправедни, коректни или погрешни итн. Моралното дејствување според Харакас поседува автоматски карактеристики, а истото созрева паралелно со созревањето на човековата свест²².

Чистината на православната вера, пропратена со моралното дејствување и расудување, нè доведува до прагот на третиот од моралните параметри за оформување на православниот идентитет. Православниот христијанин кој битисува во Христовата црковна заедница, уште од самиот почеток на раст во духовноста, ја чувствува внатрешната духовна борба со искушенијата, страстите, мислите итн. Таа борба е труд кон непотклекнување на слабоста човечка, односно е духовен стремеж кон останувањето доследен и чист во сопствената вера и Христовата љубов. Па така, третиот од моралните параметри за оформување на православниот идентитет е всушност дефиниран како аскеза²³, преку која православниот христијанин се учи на самодисциплина и посветеност на правилниот духовен развој, предавајќи се на Христа и на Неговата Света Црква, местото на надеж и милосрдие. Всушност, патот кон спасението, иако трнлив и нималку лесен, претставува еден вид на терапија за природата на човекот, која во исто време го претвора во учесник во Божјата слава²⁴. Преку битката со искушенијата верата се зацврстува, а таа, пак, го преобразува животот и ја метаноизира²⁵, односно преумува личноста, и директно влијае на неговиот начин на однесување и карактер. На тој начин, агапично-евхаристичната врска со Бога и ближните се зајакнува, односно го оформува православниот идентитет, затоа што секое превземено дејствие на верниот православен христијанин

19 Сп. Georgios I. Mantzarídes, *Etica e vita spirituale: Una prospettiva ortodossa*, Bologna, EDB, 1989, 54.

20 Georgios I. Mantzarídes, *Etica e vita spirituale: Una prospettiva ortodossa*, Bologna, EDB, 1989, 55.

21 Сп. Stanley S. Harakas, *Contemporary moral issues facing the Orthodox Christian*, Minneapolis Minnesota, Light & Life Publishing Company, 2015, 9.

22 S. S. Harakas, *Toward transfigured life*, Minneapolis Minnesota, Light & Life Publishing Company, 1983, 99.

23 Ἀγών; ἀσκήσις - подвигъ, подвижничество.

24 Сп. Nikos A. Matsoukas, *Dogmatic and symbolic theology. Exposition of the Orthodox faith contrasted with Western Christianity*, 2 vol., Thessaloniki, B' Pournaras publ., 1985, 525.

25 Сп. Калист Вер, *Православниот пат*, Скопје, Скопска Православна Епархија, 2014, 19.

Да се биде православен. Морални параметри за оформувањето на православниот идентитет во христовата Црква

појдува од дарот на слободата, потточно само слободното човечко битие може да се нарече навистина православен христијанин.

ON BEING ORTHODOX.

MORAL PARAMETERS FOR FOUNDING THE ORTHODOX IDENTITY IN THE EASTERN ORTHODOX CHURCH

Summary

The purpose of the paper is to research and capture in one synthesis the founding elements of the historical development regarding the Eastern Orthodox Church, which serve as a guidelines for landscaping the formative way of constructing the basis for the Orthodox way of existence since the rising of the Church until today, that are intrinsically bond with the moral way of living in the spirit of the Orthodox faith. In that regard, the paper also focuses on elaborating the keystones of the Eastern Orthodox Ethics – the moral parameters that are essential when the Orthodox identity is in question.

BIBLIOGRAPHY:

- Basilio Petrà, *Tra cielo e terra: Introduzione alla teologia morale ortodossa contemporanea*, (Bologna: EDB) 1991.
- Bucci O. – Pierantonio Piatti (ed.), *Storia dei Concili Ecumenici: Attori, canoni, eredità*, (Roma: Città Nuova) 2014.
- Christos Androutsos, *Systema ethikes*, (Athens: Basil Regopoulos) 1964.
- Emmanuel Clapsis, “Tradition, an orthodox-ecumenical view”, in *Ecumenism and hermeneutics*, Anton W. J. Houtepen (ed.), (Utrecht 1995), 51-84.
- Georgios I. Mantzarídes, *Etica e vita spirituale: Una prospettiva ortodossa*, (Bologna: EDB) 1989.
- John Meyendorff, *Byzantine theology. Historical trends and doctrinal themes*, (New York: Fordham University Press) 1974.
- Nikos A. Matsoukas, *Dogmatic and symbolic theology. Exposition of the Orthodox faith contrasted with Western Christianity*, 2 vol., (Thessaloniki: B’ Pournaras publ.) 1985.
- Pavel Evdokimov, *L’Ortodossia*, (Bologna: EDB) 1965.
- Perry T. Hamalis, “Eastern Orthodox Ethics”, in *The International Encyclopedia of Ethics*, Hugh La Follette (ed.), (New Jersey: Blackwell Publishing Ltd.) 2013.
- Stanley S. Harakas, “An Orthodox theology of development: Justice and participation from the theological and humanitarian points of view. Christology, pneumatology and

ecclesiology”, in Θεολογία 54/4 (1983) 7-47.

Stanley S. Harakas, Contemporary moral issues facing the Orthodox Christian, (Minneapolis Minnesota: Light & Life Publishing Company) 2015.

Stanley S. Harakas, “Greek Orthodox ethics and Western ethics”, in The Journal of Ecumenical Studies 10/4 (1973) 728-751.

Stanley S. Harakas, The Orthodox Church. 455 questions and answers, (Minneapolis Minnesota: Light & Life Publishing Company) 1987.

Stanley S. Harakas, Toward transfigured life, (Minneapolis Minnesota: Light & Life Publishing Company) 1983.

Stefan Gogovski, God-likeness. L’approccio sacramentale nell’unione fra Dio e l’essere umano. Teologia morale ortodossa di Stanley. S. Harakas, (Roma: Accademia Alfonsiana) 2019.

Калист Вер. Православниот пат, (Скопје: Скопска Православна Епархија) 2014.

Ратомир Грозданоски, Тајните за Библијата, (Скопје: Графо Ден) 2014.

Стефан Гоговски, “Стенли Самуел Харакас, почетоците на православната биоетика”, во Годишен Зборник, Православен богословски факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје 23-24 (2017-2018), 115-127.

Христо Јанарас, Вистината и единството на Црквата, (Охрид: Канео) 2011.

